

BENE JÁNOS

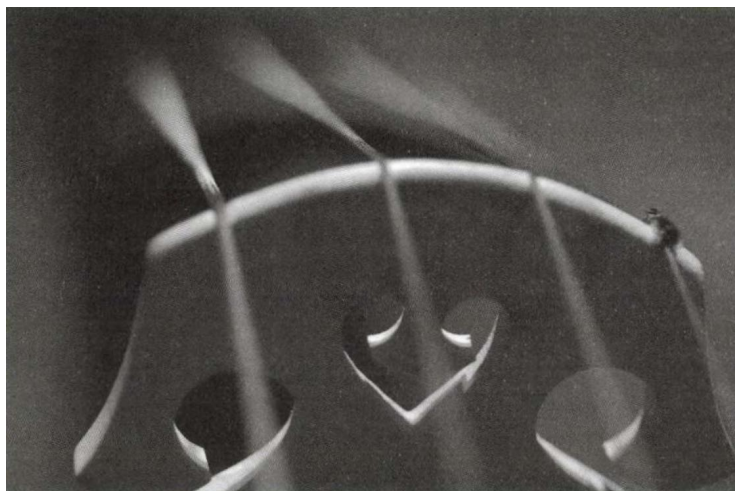
Nyírségi csendes ősz (Hommage à Krúdy Gyula)

Karádi Zsolt kiállítása elé*

Harminc kép – harminc szövegrészlet. Ennyi fért most ide, a könyvtár galériatermébe abból a hatalmas és utánozhatatlan Krúdy-életműből, amelyet mi nyíregyháziak az egyik legnagyobbnak tartunk. Ennek a városnak voltam az írója – vallotta Krúdy egyik levelében „...az én olvasóim sohasem kérdezték, hol születtem. Minden írásomból kitűnik, hogy nyíregyházi vagyok, aki büszke származására. Harminc esztendeig mindig Nyíregyházáról írtam. Könyveim éppúgy jelentik a régi Nyíregyházát, mint akár a város múzeumai”, s tovább is fűzhetjük gondolatait: „Talán egy másik ember élt a messzi idegen városban, akiről azt hittem, hogy én vagyok? Az igazi lényem itt maradt a Nyírségben, fűzfák, nyírfák, búskomoly tájak és nádasok között, az nem mozdult el a kertek alatt kanyargó gyalogösvényekről, a szilvafák hamvas árnyékai alól, a nádból vert kerítések alatt mendegélt, és együtt füttyörészett a széllel. Itt maradt a szívébe nőtt tájakon, méllázó őszyokban, érzelmes kertekben, dalokra emlékeztető lugasokban, igénytelen életet prédikáló borházakban, hosszú estéjű falusi portákon, a temetőben pihenő öregek között. Igen, ő az, aki megmaradt azok mellett, akik szerették...” Városunk szerette, szereti, tiszteli, díszpolgárává fogadta Krúdyt, s ő ezt a gesztust életművével hálálta meg. Vagy talán a város hálálta meg, hogy Nyíregyházát akkor, a trianoni sokk után országos ismertségbe emelte? „A Nyírség Magyarország legszebb tája. Írni róla csak oly gyöngédséggel lehet, mint egy halott menyasszonyról. Vagy egy elaggott vitézi életről. Régi szép kalandokról, regényes hőstettekről, amelyek ifjúkorában eszébe juthatnának egy tunya, elcsitult falusi embernek midőn méhesében jelenen és múlton eltűnődik.” E sorok számtalanszor elhangzottak már e falak között, legutóbb két héttel ezelőtt Várallyay Gyula estjén. Sokszor idézzük, mert talán senki sem fogalmazta meg így, ilyen szépen, hogy mit jelent számára szülőföldje. De azt sem láttatta senki más oly mélabús-keserűen, Szabolcs vármegye példáján keresztül, hogyan pusztult el a régi Magyarország. Csak ő tudta igazán leírni, megjelentetni a lila tintával, apró betűkkel írt soraival, melyek oldalvást dőltek, mint a sarjürendek, mikor a tavaszi szél borzolja a soraikat – Márai szerint – azt a hangulatot.

* Elhangzott Nyíregyházán a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár kamaratermében 2013. október 18-án.

Azt a hangulatot, melyet a látvány, a fotó erejével most Karádi Zsolt varázsol elénk. Fotóiból eredetileg album készült volna: a Nyíregyházáról szóló Krúdy-szövegek mellett a város jellegzetes helyeinek fotografiai szempontból is érdekes pillanatai kerültek volna bele. Ám időközben módosult a terv: egyelőre csak egy tárlatnyi anyag született, bár tudjuk, hogy a kötet anyaga is készen van. Krúdy-hangulatokat idéznek e fotók. Nem városképet mutat Karádi Zsolt, azt megtették már mások, sajtófotósok, a várost a művész szemével látó fotósok képeikkel. Most másról szól a történet, a hangulatról, s valljuk be, talán ez a legnehezebb, hiszen ha a tárgy meg is van, a hangulat nem kézzelfogható, impressziókról lehet szó csupán.



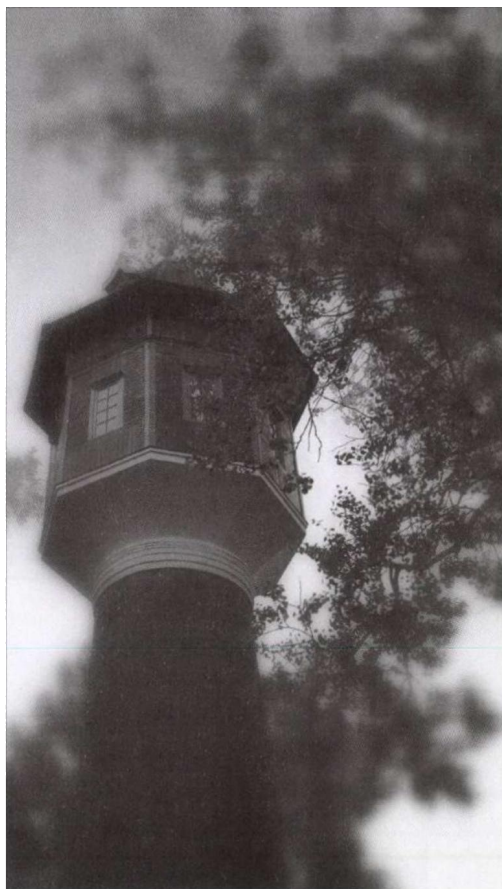
„A városban még nádas házak voltak, amelyekben kis ablakok mögött epedő fiatal nők, mániákus vénkisasszonyok, bogarászó, elgondolkozó öregemberek laktak. S bár köztük éltem, sohasem tudhattam meg, hogy mit csinálnak a vályogfalak mögött. Az úri hölgyeket többnyire csak va-

sárnap lehetett látni az utcán, de néha estefelé is elsuhtak a házak mentén, amint látogatóba jártak egymáshoz. Ilyenkor nem volt szokás kalapot tenni, többnyire csak kendőt borítottak a fejükre, nem felejtették otthon a kizilámpást, osontak, halkan fecsegték, vigyázva nevetgéltek, illedelmesekek voltak, csak a kaput csapták be nagy zajjal, mintha végtelenül megörültek volna, hogy végtére hazaérkeztek. Az ablakok le voltak függönyözve, soha egyetlen lámpavilágot nem láttam a házakban midőn éjszaka néha egymagamban bolyongtam. Istenem, hányszor jártam éjfél tájban a kisvárosi utcákat, a nádtető, girbegurba, gödrös, akácos, hosszant-hosszant alvó utcákat és sohasem találkoztam senkivel. A lépéseim kopogását egyedül hallgattam, füttyörészemre senki sem felelt, a vágyaim felé nem nyúl ki fehér leánykéz az ablakocskából, kisajtó nem nyikordul a kertben, hogy lopott csókkal megajándékozzon valakit. Hosszú, hosszú kíváncsi estéken hányszor jártam be a várost, hogy valamit észrevehessek e nyírségi nagyfalu éjszakájából! Csak egyetlen éjszakai regényt láthassak, amelyekről a szép színdarabok szólnak, költők énekelnek! Egy érzelmes hangot szerettem volna felfogni a nyíregyházi éjszakákból. Legfeljebb részeg emberrel találkoztam a Három Rózsa táján, aki öklendezve szidta a fekete szakállú Frid borát. A tornyok csodálatos nyugalommal nézegették az alatt elterülő házakat, udvarokat, mintha bizonyosak lettek volna arról, hogy odalent nem történhetik semmi rendellenesség. Mindenki ágyában van, a részeg ember is hazavergődik, nagyot csattan a kapu a háta mögött, a Kocsma-csillag egyedül

marad az égen, idelent kialszik az utolsó világosság is a csárdásleány pacsuillatú rossz kis szobájában. A cigányok hegedűkkel hazafelé bandukolnak a szűk Holló utcán, mint dologtalan kísértetek. A Veres Lámpásnál egymás között huszonegyest játszanak a leányok. Huray ügyvéd úrra nem vár a taligás a Hársfa előtt, Kálnay László döngő, recsegő, rikkantó hangja nem veri fel a Mátyászközy-féle vendéglőt, ahol Dalnoki Gaál László nyugalmazott színésszel vitázott, kérkedett, gorombáskodott, kibékült, s véle nagyokat ivott, alszik Csapkay Gyula, a vaskereskedő. A gyaluforgácsos serházak, a gyanús kis kávéházak: a Betyár, a Vörös tehén, a Szabolcs vezér oly csöndesek, mint-ha már elrepült volna felettük az a hűs esztendő, amely alatt a régi híres korhelyek a kocsmából a temetőbe vándoroltak. Mintha már mind megöregedtek volna a kasszír-nők, akik kegyeiket szívesen osztogatták, dalt tudtak, csókot adtak... vajon hová lettek? Egyedül barangoltam az őszi éjszakában, mint egy eltévedt vándorló. Szerettem volna szerelmessé tenni magamat? De kibe? A kantinos kisasszonyba tán, aki rám se nézett? Valamelyik zsidó kisasszonyba, kit nem ismertem? Az alipánnéba, aki után olyan sóvárogva néztem (a gömbölydedségére), mint azóta sem nőre? Magányos tücsök voltam. Csak jönne valaki, akivel néhány szót válthatnék. Ó, siralmas alvó, szomorú kisváros.” Így írt emlékezve Krúdy 1920-ban.

Persze, ez a Krúdy sem az, akit ismerünk. A társaság kedvence, az élet gyertyáját két végén égető bohém világfi, aki után a nyílt utcán is hajba kaptak a szépasszonyok, aki rendkívüli testi erejével párbajokban győzött le híres arslánokat, hivatásos párbajozókat, mint P.E.G. – pazonyi Elek Gusztávot, akit azért tartott a Nemzeti Kaszinó, hogy a rajta esett valós vagy vélt sérelmeket halálos lövéssel, vagy jól elhelyezett kardvágással torolja meg, de a fejét kissé félrehajtó szelíd ember, aki naponta – nem is tudjuk mikor – 16 órákat dolgozik, Jókai munkatempóját írva elő magának – ez is Krúdy Gyula, akinél mindig hiányzott az a bizonyos 450 pengő.

Utánozhatatlan stílusát képpé men-
teni eleddig egyetlen műalkotásnak sikerült: Huszárik Zoltán *Szindbád* című filmjének. A Tóth János és Sára Sándor mozgóképi fantáziája nyomán készült film remekül meg tudta fogni Krúdy eme szecessziós-impreszionista álmodozó álmvilágát.



A mai tárlat, biztos mondhatjuk, hódolat Huszáriknak, de úgy, hogy elkerüli az ő általa közvetítetteket, mert azt már ismerjük, hanem másként, a fotó erejével keresi Krúdy világát, a Krúdy-hangulatot. Krúdy jellegzetes mondatait, a belőlük áradó nosztalgiaát, az élet szépsége, egyben mulandósága fölött érzett melankóliát (amit egyébként az író a nyíri vinkónak tulajdonít) hozzák hozzánk, a látogatókhoz közel e fotók. Karádi Zsoltot én eddig csak úgy ismertem, mint a Nyíregyházi Főiskola magyar irodalom tan-zékének tanárát, irodalomtörténést, kutatót, színházi kritikust, s most új szerepben látjuk itt. A fotóst látjuk, aki keresi és megtalálja az utánozhatatlan Krúdy-hangulatot. A kiállítás rendezése telitalálat. A terembe lépve a száraz avar illata csap orrunkba, jelezve ezzel is a tárlat témáját az utánozhatatlan nyírségi ősz. A fotók mellett mindazon tárgyak, melyek Krúdy életének meghatározó útítársai voltak. Az örökös utazást jelző bőröndök, hiszen Krúdy pontosan tudta, mikor és hová kell utazni, s hová érkezni. Miskolcra éjfélkor kellett befutni, mert akkor csapolták a friss sört a restaurációban, az állomási restiben, s az a csapolt sör volt a legfinomabb. Aztán itt vannak a kiskocsmák kellékei, az újságtartó, a kis asztalok, rajtuk papír és tinta, borospoharak. Hiszen ezekben élt, alkotott Krúdy. Azután itt állnak – most nem suhannak – az emlékeket időző asszonyok. Mind-mind Krúdy világát hozzák közelebb, jó háttérként e fotókhoz.

Nem szokás a fotót magyarázni, beszél az önmaga helyett is, de nagyon jó az ötlet, hogy Pethő József tanár úr e fotókhoz illő Krúdy-szövegeket is válogatott. A kettő együtt, így: a Pethő József válogatta Krúdy-szövegek és Karádi Zsolt fotográfiai a magyar irodalom sokak által magasztalt, de kevesek által olvasott halhatatlan írójának egyedülálló, líraian gazdag szemléletmódját idézik meg. Teszik ezt úgy, hogy a Krúdy-próza egy-egy szemléletes mondatát, szószerkezetét emelik ki, s állítják a fényképek centrumába. Így lesz az, egyelőre harminc képpár – s reméljük a jövőben majd több – Krúdy Gyula művészetének sajátos lenyomata, itthon, szülővárosában, születésének 135. évfordulójához közeledve.